

ID 1629
C-2 14/12/1993

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 35 VAN DE MONUMENTENWET 1988

VAALS, gemeente Vaals

Aanvulling op de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Vaals als beschermd dorpsgezicht.

Resultaat gevoerd overleg

De gemeenteraad stemt in met de voorgestelde verruiming van de aanwijzing van het reeds beschermde kerngebied van Vaals. Gedeputeerde Staten van Limburg stemmen eveneens in met de voorgestelde aanwijzing, waarbij enkele correcties in de begrenzing dienen te worden aangebracht. De Rijksplanologische Commissie kan zich verenigen met de voorgestelde aanpassingen in de begrenzing en daarmee het voorstel tot aanwijzing van een ruim deel van de oude kern van Vaals.

ERRATUM

In verband met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 per 1 januari 1989 dient in de plaats van "artikel 20 van de Monumentenwet" gelezen te worden: "artikel 35 van de Monumentenwet 1988".

De verwijzing "artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening" dient vervangen te worden door "artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988".

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

3.110519255004

VAALS

gemeente Vaals (uitbreiding)

Toelichting bij het besluit tot
uitbreiding van het beschermde
dorpsgezicht Vaals.

Het beschermde dorpsgezicht
omvat het op bijgevoegde kaart
(Rijksdienst voor de Monumenten-
zorg, tekeningnummer 219 A) door
een stippellijn omgrensde gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor
de Monumentenzorg.**

Juli 1987.

Inleiding

De kern Vaals is gelegen in het dal van de Selzerbeek, ten westen van Aken.

De huidige ruimtelijke structuur vindt zijn oorsprong in met name de 17de-/18de-eeuwse ontwikkelingen langs de oude Akerweg, toen de Staatse enclave Vaals een belangrijke vestigingsplaats was voor uit het in Spaans gebied gelegen Aken afkomstige protestanten.

Na de aanleg van de Maastrichterstraatweg in 1825 verlegde de ruimtelijke ontwikkeling van Vaals zich in de loop van de verdere 19de eeuw naar deze doorgaande route op Aken.

De kern Vaals is na de oorlog sterk uitgebreid met nieuwbouw, waaronder ook hoge woonblokken. De ruimtelijke structuur in de historische

kern is echter in hoofdopzet nagenoeg onveranderd gebleven.

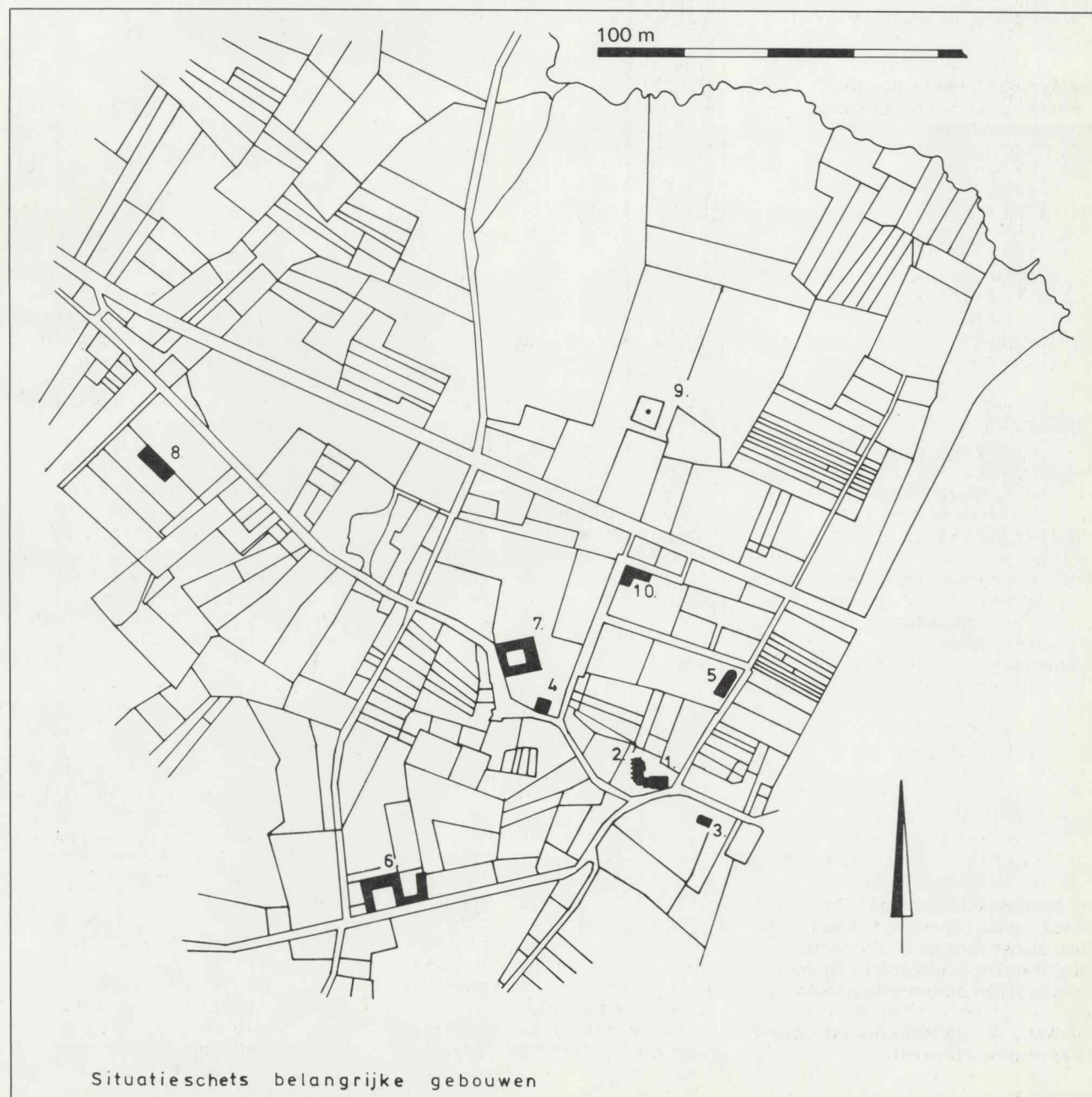
Het Von Clermontplein, de Bergstraat en directe omgeving werden op 13 maart 1969 aangewezen als beschermd dorpsgezicht ingevolge artikel 20 van de Monumentenwet. De inschrijving in het Register van beschermde stads- en dorpsgezichten vond plaats op 2 juli 1969.

De omvang van het beschermde dorpsgezicht wordt naar de huidige inzichten zowel uit historisch als uit ruimtelijk oogpunt als te beperkt ervaren. Enerzijds omdat de omvang van het thans beschermde dorpsgezicht onvoldoende recht doet aan de in een ruimer gebied aanwezige historisch-stedebouwkundige waarden, anderzijds omdat het thans als te fragmentarisch beschouwde gebied een samenhangend bescher-

mingsbeleid in ruimer verband bemoeilijkt. Teneinde de omvang van het beschermde dorpsgezicht meer in overeenstemming te brengen met de voor een belangrijk deel nog aanwezige en als zodanig ook in het veld herkenbare historisch-stedebouwkundige waarden, wordt thans voorgesteld het dorpsgezicht uit te breiden met een gebied, dat zowel historisch als ruimtelijk een sterke samenhang met het oorspronkelijk beschermde gebied bezit.

Ontstaan en ontwikkeling

Ofschoon het zuidelijk gedeelte van Limburg, waarin Vaals ligt, reeds in de Romeinse Tijd bewoond was, zijn na het verdwijnen van Romeinse overheersing grote delen weer ontvolkt en opnieuw bebost geraakt. Of er ten tijde van de Romeinen al

sprake was van een nederzetting ter plaatse van het huidige Vaals is niet bekend, er zijn in Vaals nooit Romeinse of oudere archeologische vondsten gedaan.

De oudste vermelding van Vaals is uit 1041. In dat jaar werden door de Frankische keizer gronden te 'Vals' aan het St. Albertsklooster en het Mariaklooster te Aken geschonken. Daarmee werd de ontginning van de gronden rondom Vaals geïnitieerd. Het St. Albertsklooster bezat een herenhoeve, gelegen aan de weg van Vijlen over Harles naar Aken, nabij het kruispunt met de zogenaamde Hertogsweg van het stadje Limburg aan de Vesdre naar 's-Hertogenrade. Van deze herenhoeve zijn nog bouwresten te zien ter plaatse van de huidige Bloemendalstraat 9-11. Het Mariaklooster bezat eveneens een herenhoeve welke zo'n twee kilometer oostelijker lag, ter plaatse van het huidige Paffenbroich in de BRD.

'Vals' is waarschijnlijk van 'valles' afgeleid, wat in het latijn dalen betekent. Dit vermoedelijk ter onderscheiding van in het dal ('vallis') gelegen domeinen en die op de heuvels bij Aken.

Vaals was in de 11de eeuw een agrarische nederzetting, met naast de bovengenoemde hoeven, vermoedelijk nog een aantal kleinere boerderijen, schuren en stallen. In een bron uit 1266 wordt er een kerk (ill. I, *1) te Vaals vermeld. Verder is er uit deze periode weinig over de ruimtelijke structuur van Vaals bekend.

Vaals werd in de 17de eeuw een Staatse enclave, ingesloten door Spaans gebied, met een naar verhouding tolerant klimaat ten opzichte van de vestiging van niet-katholieke kerkgezinden. Zo kwamen er veel protestanten uit het door katholieken gedomineerde Aken en omgeving op zondagen naar Vaals om daar hun godsdienstoefeningen te houden. Ook na het einde van de Tachtigjarige Oorlog (1648) bleef Limburg politiek verbrokkeld. Sinds 1649 werd de katholieke kerk in Vaals zowel door de katholieken als door de hoogduits-gereformeerden gebruikt. Later werden in Vaals verscheidene kerken gebouwd. Op een situatie-schets uit 1663 (fotobijlage, afb. 1) is onder andere de katholieke kerk aan de Bergstraat en de pastoorswoning aan de Akenerstraat, direct tegen de Duitse grens aan, weergegeven.

In 1671 bouwden de gereformeerden een eigen kerk (*2), haaks op de katholieke, tegen de en ook gebruik makende van de reeds bestaande kerktoeren. In 1717 werd de hervormde pastorie aan de Kerkstraat gebouwd.

De frans-gereformeerden (oorspronkelijk uit Vlaanderen en Arras

afkomstig) hadden hun 'waalse' kerk (*3) in een pand achter de zuidelijke huizenrij van de Akenerstraat.

De luthersen gebruikten voor hun samenkomsten eerst een kamer in een huis genaamd Römer en na 1695 een deel van de zogenaamde Koperhof aan het Von Clermontplein. Dit deel werd in 1737 vervangen door een nieuw achthoekig kerkgebouw zonder toren (*4). De doopsgezinden kwamen bijeen in een huis 'Verves', een voormalige lakenververij, gelegen aan het Von Clermontplein.

De bijzondere situatie deed zich voor dat Vaals in de 17de eeuw en begin 18de eeuw weliswaar een kleine nederzetting was, maar toch vier kerken en een bedehuis kende. Tirion spreekt in 1740 van: 'men heeft'er niet boven tien of twaalf Huizen, en dat aanmerkelijk is, daar zijn vier welgebouwde Kerken, behalve een Huis, van het welk een Kamer door doopsgezinden van Aken, Borchert en Eupen enz. tot eene Godsdienstige Vergadering gebruikt wordt'.

Op een anonieme tekening van rond 1700 (fotobijlage, afb. 2), is links de franse (of waalse) kerk duidelijk te zien achter de zuidelijke huizenrij van de Akenerstraat. Rechts de gemeenschappelijke kerktoeren van de slechts gedeeltelijk zichtbare gereformeerde kerk en de katholieke kerk. Op de voorgrond is de grensafscheiding van het Duitse gebied zichtbaar.

Door deze godsdienstvrijheid vestigden zich tevens in de 17de en 18de eeuw een aantal (protestantse) ondernemers in Vaals.

Zij waren door toedoen van de (katholieke) gilden uit Aken verjaagd, feitelijk omdat deze bang waren voor te veel concurrentie. In de 17de eeuw had Vaals reeds een koperslagerij, gevestigd aan de oude Akerweg op het stroompje de Gouw, die echter voor het einde van die eeuw weer verdwenen was.

Van de vele fabrikanten die naar Vaals kwamen, hadden er enkele een belangrijke invloed op de verdere ruimtelijke ontwikkeling van Vaals. Rond 1750 kwamen een gereformeerde naaldenfabrikant (Kuhnen) uit Burscheid en een lutherse lakenfabrikant (Von Clermont) uit Aken naar Vaals. Kuhnen liet in 1777 aan de Tentstraat de 'Bau' en de daaraan vastgekoppelde 'Cereshoeve' (*6) voor zich bouwen als respectievelijk woonhuis annex fabriek en herenhoeve. Von Clermont had zijn weverijen vanuit Burscheid en Aken naar Vaals verplaatst, waar hij aan de oude Akerweg een nieuw fabrieksgebouw annex woning, het zogenaamde 'Stammhaus' (*7), liet neerzetten. Daarnaast kocht hij het kasteel

Vaalsbroek, gelegen even ten zuiden van Vaals, als zomerverblijf.

Voor de familie Von Clermont werden verder nog in 1790 het huis 'Kirchfeld' (*10) aan de Koperstraat en in 1795 het buiten 'Blumenthal' (*8) gebouwd aan de oude Akerweg. Bij het huis Kirchfeld hoorden uitgestrekte tuinen met vijvers en fonteinen. In het verlengde van een van de formele tuinen stond een obelisk (*9) die de noordelijke grens van het domein van Von Clermont markeerde. De vijvers dienden als spaarbekkens voor waterkracht en spoelwater ten bate van de fabrieken. Het water werd voornamelijk geleverd, net als voor de voormalige koperslagerij, door de Gouwbron gelegen in de zuidwestelijke hoek van het (huidige) Von Clermontplein.

Inmiddels is deze bron overkluisd. Door de sterk gegroeide bedrijvigheid was het inwonertal van Vaals gaan groeien. Blijkens een telling uit 1807 had de plaats 1154 inwoners en 127 huizen.

Tijdens en na de franse bezetting (1794-1813) ging de Vaalsse industrie sterk achteruit.

Op de kaart van Tranchot van circa 1810 (fotobijlage, afb. 3), gemaakt door de franse bezetters, zijn enkele voorname panden duidelijk waarneembaar, zoals Blumenthal, de Cereshoeve en Bau en het Stammhaus. Daarnaast zijn de uitgestrekte tuinaanleg, alsmede de omliggende landbouwgronden goed te zien: De over het algemeen vrijstaande bebouwing concentreert zich vooral langs de oude Akerweg. Om na de Franse Tijd de industrie weer te stimuleren werd in 1817 een Kamer van Koophandel en Fabrieken te Vaals opgericht. Tevens werd in 1825 de straatweg van Maastricht naar Aken over Vaals aangelegd.

Op de kadastrale minuut van 1829 (fotobijlage, afb. 4) is deze dan net aangelegde rechte straatweg, alsmede de Lindenstraat en aansluitende straten te zien. De straatweg doorsnijdt de formele tuinen in het verlengde van het huis Kirchfeld.

Duidelijk is te zien dat de bebouwing zich met name concentreert langs de oude Akerweg, waarbij er echter sprake is van een meer aaneengesloten bebouwing in vergelijking met de kaart van Tranchot. Tevens is de lakenfabriek van Binterim aan de Lindenstraat te zien en een eerste aanzet tot bebouwing aan de nieuwe straatweg.

De industrie is niet meer uit het dal gekomen. Van der Aa zegt in 1848 over Vaals: '... op slechts een klein uur van Aken, in een schilderachtig oord, aan den Straatweg op Maas-tricht, zoodat er veel doortogt is, terwijl de naburige akkers goed bebouwd worden. Het genoot vroeger eene meer dan gewone

welvaart en er bloeiden zeer aanzienlijke fabrieken van lakens en kasemieren, spelden en naalden; doch na het jaar 1813 is dit allengs afgenomen en thans bezit de plaats nauwelijks de schaduw van vroegeren bloei'.

In de tweede helft van de 19de eeuw vestigden zich in Vaals een aantal kloosters. Daarbij zijn te noemen de zusters van het Heilige Hart, de duitse Redemptoristen op de hoek Kerkstraat met Maastrichterstraatweg, de zusters Clarissen aan de Maastrichterstraatweg en de paters Camillianen op een heuvel direct buiten de kern. De zusters van het Heilige Hart vestigden zich in Bloemendal, dat zij later sterk uitbreidden. In 1893 werd de nieuwe katholieke kerk aan de Kerkstraat (*5) in gebruik genomen.

De economie van Vaals onderging na de eeuwwisseling een grote verandering. Zij kreeg weer een bloeiende industrie: Vaals werd een toeristische plaats. Met name het vierlandenpunt (met België, Duitsland en tot 1919 het neutrale gebied Moersnet), de door de Vereniging Neerlands Hoogste Berg in 1904 gebouwde uitzichttoren op de Vaalserberg en het mooie omliggende landschap speelden hierbij een belangrijke rol. Tevens is de nabijheid van Aken een reden gebleken voor veel grensoverschrijdend kooplustig verkeer. Dit had met name de bebouwing van de Maastrichterstraatweg tot gevolg, waarlangs hotels, restaurants en casino's verzeiden.

Vanuit Aken werd er in het begin van deze eeuw een tramdienst op Vaals gehouden. Het centrum van Vaals verlegde zich zodoende van de oude Akerweg naar de Maastrichterstraatweg. Deze weg kreeg een stedelijk karakter.

Veel van de materiële getuigen van de eens zo bloeiende religieuze en industriële gemeenschap kregen in deze eeuw een nieuwe bestemming of werden gesloopt. Zo werd de katholieke St. Pauluskerk, na vanaf 1913 als patronaat in gebruik te zijn geweest, in 1967 gesloopt. Het vrijgekomen terrein heeft een parkeerbestemming gekregen. In de lutherse kerk werd in 1965 een cultureel centrum gevestigd. Het Stammhaus werd, na eerst nog een woonkazerne te zijn geweest, in 1979 als raadhuys in gebruik genomen.

De kern Vaals werd na de oorlog uitgebreid met nieuwbouwwijken waaronder met hoge woonblokken. Tevens is er sprake van enige verdichting binnen de historische kern. Daarbij valt met name te noemen het Julianaplein direct achter het Stammhaus.

Huidig ruimtelijk karakter

Het huidig ruimtelijk karakter van Vaals wordt nog voor een belangrijk deel bepaald door de bochtige en geaccidenteerde, oost-west lopende voormalige oude Akerweg (ter plaatse van de huidige Bloemendalstraat, het Von Clermontplein, de Bergstraat en de Akenerstraat) en de zo'n honderd meter noordelijker daarvan gelegen, eveneens oost-west lopende, rechte en vlakke Maastrichterstraatweg.

De kern Vaals wordt aan de noordzijde begrensd door de Selzerbeek, welke daar de rijksgrens met de Bondsrepubliek Duitsland vormt. Aan het oosten grenst de bebouwing van Vaals eveneens direct aan de BRD en even ten zuiden van de kern loopt de rijksgrens met België.

Vaals wordt in oostelijke richting ontsloten door de Maastrichterstraatweg naar Aken. Via dezelfde weg wordt Vaals in westelijke richting ontsloten naar Maastricht. De Tentstraat loopt in zuidelijke richting naar kasteel Vaalsbroek, even buiten Vaals. Van belangrijke noord-zuid verbindingen is geen sprake.

Door haar ontwikkeling eerst langs de oude Akerweg (met name 17de en 18de eeuw) en later langs de Maastrichterstraatweg (19de en 20ste eeuw) is de bebouwing van Vaals voornamelijk op deze twee doorgaande wegen naar Aken georiënteerd.

De historische kern van Vaals bevindt zich langs de voormalige oude Akerweg, vanaf min of meer Bloemendalstraat 9-11 tot aan de rijksgrens in de Akenerstraat. Een duidelijke relatie met dit gebied hebben het buiten Bloemendal (eveneens aan de Bloemendalstraat) en de Cereshoeve met de daaraan gekoppelde Bau (aan de Tentstraat), welke beiden op korte afstand van bovengenoemd historisch centrum liggen.

De Maastrichterstraatweg is het commerciële centrum van Vaals, met name gericht op het toerisme. Er bevinden zich onder andere banken, de horeca, een postkantoor, alsmede de grensovergang.

De oostzijde van de Kerkstraat en in het verlengde daarvan een gedeelte van de Tentstraat heeft een belangrijke winkelfunctie. Aan het Von Clermontplein staan het gemeentehuis (in het voormalige Stammhaus) en een cultureel centrum (in de voormalige lutherse kerk). Over het algemeen is de woonfunctie in de overige straten binnen de historische kern overheersend. Van agrarische of industriële bedrijvigheid binnen de

historische kern is nauwelijks sprake.

De historische schaal en verkaveling zijn in belangrijke mate bepalend voor de bebouwing in de historische kern.

Er zijn relatief veel panden van monumentale waarde, waarvan – naast een groot aantal woonhuizen – vooral het voormalige Stammhaus (1764), voormalige waalse kerk (17de eeuw), voormalige lutherse kerk (1737), gereformeerde kerk (1671), kerktoren (13de eeuw), huis Verves (18de eeuw), Bau en Cereshoeve (1777), huis kirchfeld (1790) en de katholieke kerk (1893) vermelding verdienen. De woonbebouwing is over het algemeen drie à vier venstertraveeën breed en heeft een hoogte van twee à drie verdiepingen met een kap, waarvan de nok evenwijdig aan de straat loopt. Veel huizen zijn in een lichte kleur geschilderd, waaronder veel wit en hebben een eclectische versiering van raamluizen en daklijsten. Voor de omlijsting van deuren en vensters is ook veel zogenaamde Naamse steen gebruikt. Voor de dakbedekking komen zowel dakpannen als leien voor.

De bebouwing is over het algemeen aaneengesloten in rechte of licht gebogen rooilijnen, waarbij het hellende straatverloop een trapsge wijze opbouw, met wisselende verdieping- en goothoogten, tot gevolg heeft. Deze komt voor aan de oostzijde van de Kerkstraat, in de Tentstraat en in de Bergstraat. Tussen de Tentstraat en Bergstraat loopt een trappensteegje om het niveauverschil tussen beide straten te overbruggen. Opvallend is de dominantie van de westzijde van de Kerkstraat door de katholieke kerk. Deze kerk vormt als het ware de westelijke gevelwand van de straat, slechts door een laag muurtje daarvan afgescheiden.

De openbare ruimten hebben, mede als gevolg van het gebogen en hellende beloop van de straten, over het algemeen een besloten karakter. Uitzonderingen daarop zijn het parkeerterrein ter plaatse van de in 1967 gesloopte katholieke kerk en het Von Clermontplein, dat de vorm heeft van een verbrede weg, met daarop aansluitend het plantsoen behorende bij het gemeentehuis.

Vanaf de achterzijde van de hooggelegen Bau is er in noordelijke richting een waardevol uitzicht mogelijk over het daarachter gelegen groene binnengebied, naar de kerkspitsen van de historische kern. Vanaf de hooggelegen gereformeerde kerk is er in noordwestelijke richting een zicht mogelijk op het groene binnengebied dáárachter en op het dak van de lager gelegen lutherse kerk.

Achter de zuidelijke huizenrij aan de Akenerstraat ligt de voormalige waalse kerk, welke door een steegje tussen de nummers 10 en 18 van de Akenerstraat te zien is.

Er bevinden zich geen tuinen vóór de woningen; de bebouwing staat direct aan de straat, behalve bij de 20ste-eeuwse verdichting met villa's aan de noordkant van de Bergstraat en Bosstraat. Van een teruggelegde rooilijn bij deze hoger gelegen villa's is echter geen sprake door voorkomende muren aan de straat, welke eigenlijk mede het straatprofiel vormen.

Momenteel wordt in de historische kern een herbestravingsplan uitgevoerd. Waar de herbestraving (nog) niet is uitgevoerd (bijvoorbeeld Tentstraat en Bergstraat) is de ijzeren overkluizing van de regenwaterafvoer in het trottoir nog waarneembaar.

Er is weinig groen in de openbare ruimte aanwezig. Op het Von Clermontplein staan enkele bomen, evenals op het plantsoen voor het gemeentehuis.

Op het grote binnengebied ingesloten tussen de bebouwing aan de Bosstraat, Von Clermontplein, Bergstraat en Tentstraat en het gebied tussen de Bergstraat, Koperstraat, Lindenstraat en Kerkstraat is wel veel groen aanwezig, met boomgaarden en moestuinen. Deze groene ruimte is rondom door bebouwing van de openbare ruimte gescheiden. Aan de noordzijde van de Bosstraat zijn de bomen op het talud achter de muur wel goed te zien, evenals die aan de zuidkant van de Lindenstraat.

Op de als bijlage opgenomen historisch-ruimtelijke waarderingskaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, kaartnummer 219 I) zijn de historische structuur- en beeldwaarde van de kern Vaals in hoofdlijnen weergegeven.

Naar uit de beschrijving van het huidig ruimtelijk karakter en de bijgevoegde historisch-ruimtelijke waarderingskaart moge blijken is het beschermingsbelang in de eerste plaats gelegen in de nog overwegend gave historisch-ruimtelijke structuur. De belangrijkste componenten daarvan zijn het historisch stratenplan, de schaal van de bebouwing en de in hoofdzaak 19de-eeuwse bebouwingskarakteristiek, het rooilijnenbe- loop, de straatprofielen en als bijzonder element de grote groene binnenruimte ten westen van het Von Clermontplein. Van bijzonder belang is ook de oude Akerweg, met de daaraan gelegen in oorsprong 17de- en 18de-eeuwse industriële en religieuze bebouwing.

Te beschermen gebied

Bij de bescherming van het dorpsgebied Vaals ligt het accent op de gave historisch-ruimtelijke structuur van de dorpskern. Als begrenzing is gekozen de Bosstraat vanaf de Cereshoeve tot aan de Bloemendalstraat. Verder de Tentstraat vanaf de Cereshoeve tot aan de Akenerstraat, de rijksgrens met de Bondsrepubliek Duitsland, de Lindenstraat, het Von Clermontplein en de Bloemendalstraat ter hoogte van de bouwresten van de St. Adelberthoeve.

De begrenzing van het dorpsgezicht is weergegeven op kaartnummer 219 A.

Rechtsgevolg

Ter effectivering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan ontwikkeld worden. De toelichting bij het besluit tot uitbreiding van het beschermde dorpsgezicht kan wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen.

Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkeling binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor de ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Geraadpleegde literatuur:

Aa, A. J. van der.

Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden. dl. 11. Gorinchem, 1848.

Agt, J. F. van.

De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, geïllustreerde beschrijving, Zuid-Limburg; Vaals, Wittem en Slenaken. 's-Gravenhage, 1983.

Batta, E. C. M. A.; Hermesdorf, B. H.

D.; Munsters, A. J.; Panhuysen, G. W. A. e.a.

Limburg's Verleden. 2 dln. Maastricht, 1960 respectievelijk 1967.

Bertrand, C.

Vaals in oude ansichten. Zaltbommel, 1975.

Gysseling, M.

Typonomisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226) dl. II. s.l., 1960.

Tirion, I.

Tegenwoordige Staat. dl. XII. Amsterdam, 1740.

Win, J. Th.H. de.

De geschiedenis van Vaals. Vaals, 1941.

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Historisch-geografisch en stedenbouwkundig onderzoek:
Geojoch (drs. J. Hollestelle), Utrecht.

Foto's: -Algemeen Rijksarchief, 's-Gravenhage (afb. 3);
Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, Apeldoorn (afb. 4);
Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist (afb. 5, 6);
Stadsarchief, Maastricht (afb. 2);
Städtisches Archiv, Aachen (afb. 1);
Topografische Dienst, Emmen (omslag).

Kaarten en illustratie in de tekst:
Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,-.

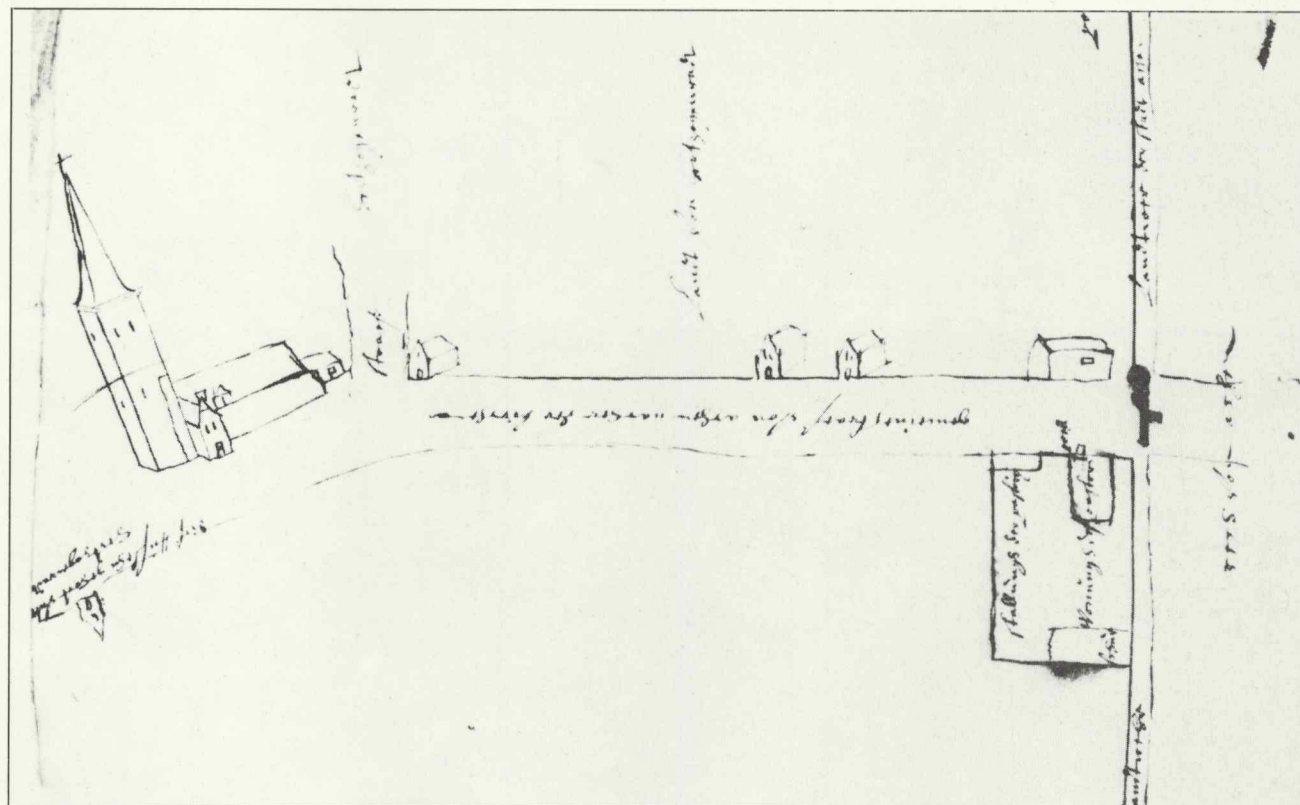
Deze publikatie is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het Distributiecentrum DOP
Postbus 20014
2500 EA 's-Gravenhage.
Telefoon: 070-78 98 80.
Onder vermelding van bestelnummer of ISBN 90 346 1162 0.

Druk:

Staatsdrukkerij 's-Gravenhage.

Fotobijlage

3.110519255007

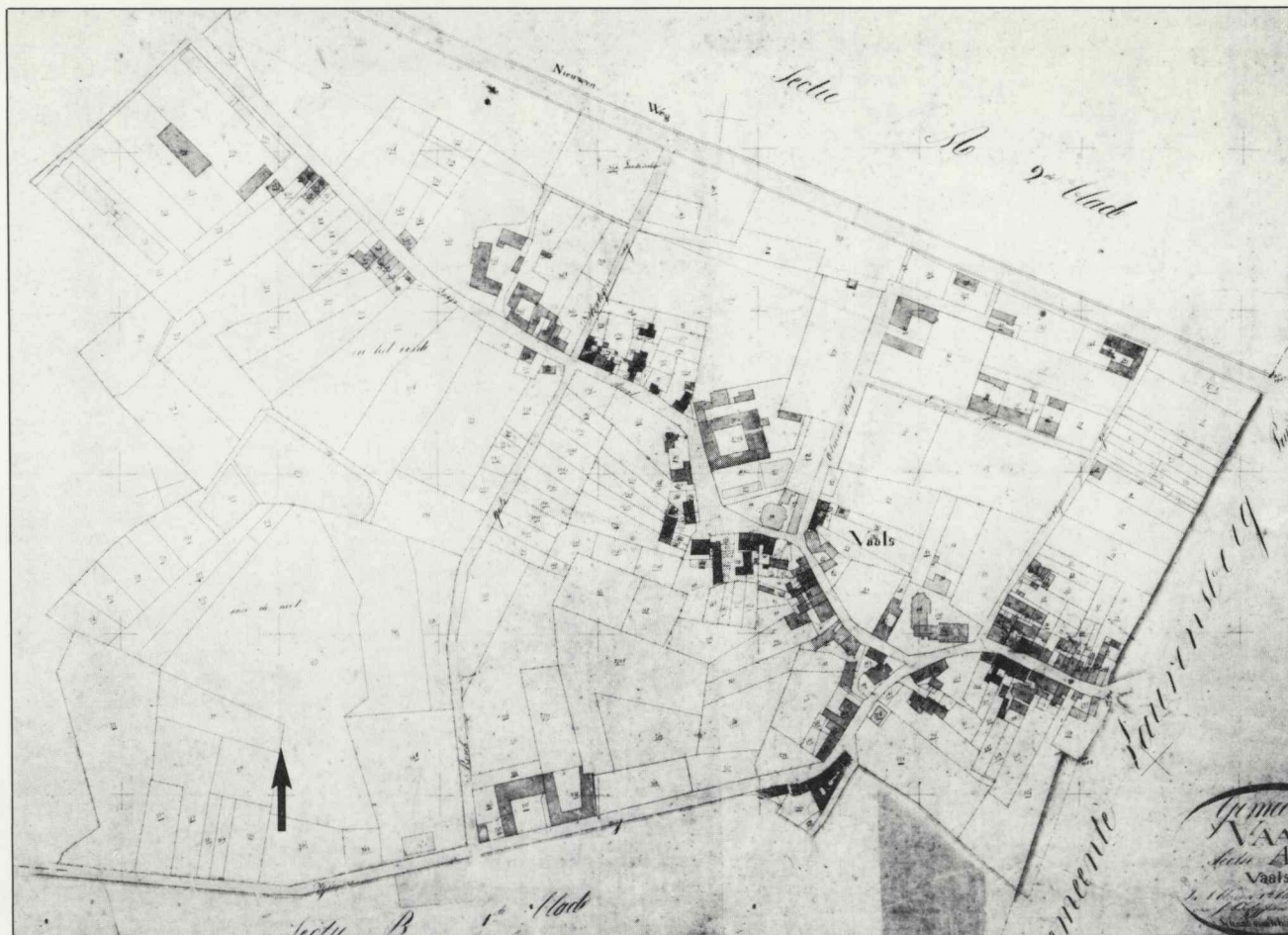
Afb. 1. Situatieschets met parochiekerk en met woning van de pastoor aan de Akenerstraat bij de grens van het Akense gebied, 1663.

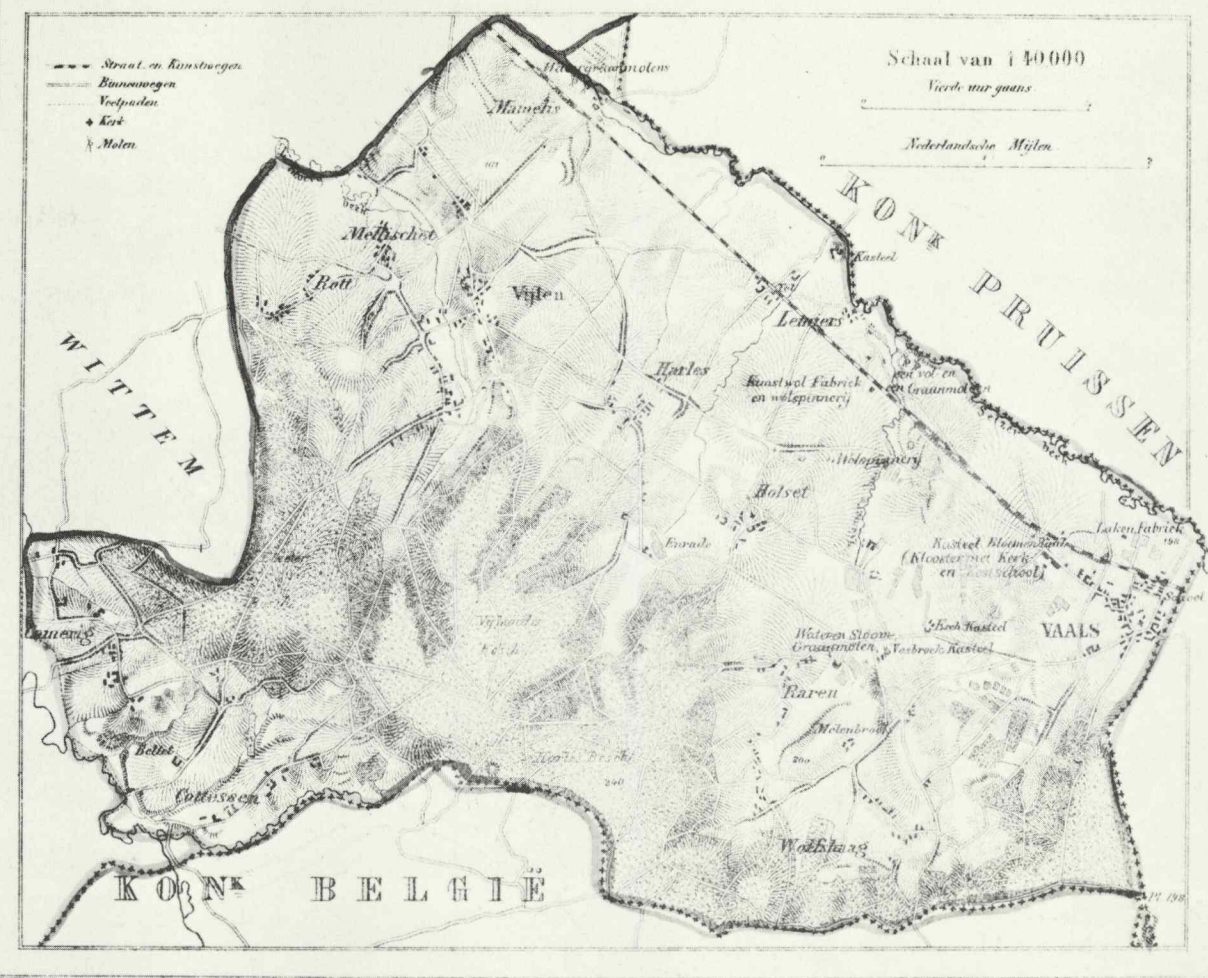
Afb. 2. Franse kerk met omgeving te Vaals, ca. 1700.

Afb. 3. Tranchot, Topografische Kaart van de situatie aan de rechter oever van de Maas vanaf het dorp Eijsden, tot aan het dorp Mook, ca. 1810, blad 72, fragment.

Afb. 4. Kadastraal Minuutplan gemeente Vaals, 1829, fragment.

2400 Bunders 3800 Inwoners

Afb. 5. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, z.j. (circa 1866), provincie Limburg, gemeente Vaals.

Afb. 6. Historisch-ruimtelijke waarderingskaart, 1986.